

Oktatás, szemléletformálás, ökoturizmus

A természetvédelmi, természetgazdálkodási, kutatási ágazatokban szerzett tapasztalatok, eredmények az oktatási, ismeretterjesztési, ökoturisztikai ágazatokban való igazán közkinccsé. A Közalapítvány megalkotása óta ez az ágazat, ahol a közölköző tevékenység során szerzett ismereteknek az összegzése, átadása, és továbbítása történik a társadalom, a jövő nemzedék számára. Oktatási tevékenységünket abban a reményben végezzük töretlen lelkesedéssel, hogy az általunk közvetített szemlélet a felnövő generációkban gyökeres, környezetük védelme irányába ható szemléletváltást fog eredményezni. Tapasztalataink azt mutatják, hogy évről-évre egyre nagyobb igény mutatkozik az oktatási intézmények részéről kihelyezett tanórák, osztálykirándulások, erdei iskolák, táborok keretében szervezett múzeumlátogatásokra, előadásokra, a gyermekek részéről aktív szerepvállalást követelő terepi foglalkozásokra, kirándulásokra. Évről évre egyre több szakdolgozat készül munkatársaink segítségével, és nyáron számos főiskolás egyetemista tölti itt szakmai gyakorlatát. A Geszner-ház és tanösvényeink kínálata eddig csak egy napos programok szervezését tette lehetővé az iskolások számára, de 2008-tól megnyitottuk a Boglár tanya erdei iskolánkat, ahol már szálláslehetőséggel, több napos bentlakásos programok, nyári táborok szervezése is lehetővé vált.



Az ismeretterjesztési tevékenységünk sikerének érdekében:

- 1996-ban megjelentettük a Vértes térségéről szóló monográfiát „Egy cseppnyi Magyarország” címmel;
- 1997 óta minden évben megrendezzük a csákvári iskolával közösen a **Madarak és Fák Napjához** kapcsolódó, tantervbe épített előadásokkal, terepbejárással fűszerezett vetélkedősorozatot;
- minden évben több **madárgyűrűző, -kutató tábor** szervezünk;
- 2000-ben létrehoztuk a **Vértes Természet-tudományi Kiállítást** a csákvári Geszner-házban, amelyet azóta jelentősen bővítettünk;
- 2001-ben kiadtuk **Szabó László Vilmos**nak a Zámolyi-medencében végzett madártani kutatásainak gyűjteményét kiegészítve saját tapasztalatainkkal, „**A Csákvári-rét rejtélyes madarai**” címmel;
- Képeztük a **Vidrafú tanösvényt** a Csikvarsai-réten.

A Vértes hegység és térségének természeti és kulturális vonzerőin alapuló, az értékek védelmét és megismertetését együttesen szolgáló turisztikai helyszínek kialakítása, valamint programok kidolgozása Közalapítványunk egyik olyan résztevékenysége, amely az elmúlt néhány év során az oktatási ismeretterjesztési munkával került előtérbe, és vívott ki magának fontos szerepet. Jelenlegi kínálatunk:

- Vértes Természet-tudományi Kiállítás a Geszner-házban**
A kiállítás háromdimenziós életképein, falon függő fotóin végigtekintve egy olyan változatos, a hazai nagy tájak mindegyikének ismertetőjegyeit magán viselő vidék képe jelenik meg előttünk, amely alapján a Vértest méltán nevezhetjük „egy cseppnyi Magyarország”-nak.
- Tanyaközpont és pusztai fogadó Fornapusztán**
Az újjáépített Dohányos-ház, valamint a természetgazdálkodási programunk központjaként működő Százados-tanya az állatállományunk elhelyezésén túl alkalmasak a hagyományos állattartási forma megismertetésére, bemutatására is. Az őshonos állatfajtaikat a szürkemargulya mellett ősi baromfifajták, bivalyok, lovak, illetve magyar kutyafajták reprezentálják.
- Mihány-napi lovas- és pásztortalálkozó**
A területek hagyományos természetgazdálkodással történő hasznosításával párhuzamosan a néprajzi és kultúrtörténeti értékek, valamint az ezekhez köthető hagyományok felelevenítését és megőrzését kiemelt feladatnak érezzük. A szeptember utolsó hétvégéjén, 2000 óta immár hagyományosan megrendezésre kerülő programunk is ezt a célt szolgálja.

- Szakvezetések**
Előzetes bejelentkezés alapján munkatársaink szakvezetést biztosítanak Csákváron a Csikvarsai-réten átvezető Vidrafú tanösvényen, a Haraszt-hegy egyedülálló növény- és állatvilágot ismertető tanösvényen, valamint egyéb területeken is.
- Pusztakocsizás**
A Vértes előterének egyes túraútonaljai lovas kocsival is jól járhatók. A fedett tetőjű, kényelmes ülésekkel felszerelt ekhós szekerek egyszerre 15-20 fő kellemes hangulatú kirándulásához nyújtanak nagyszerű lehetőséget.

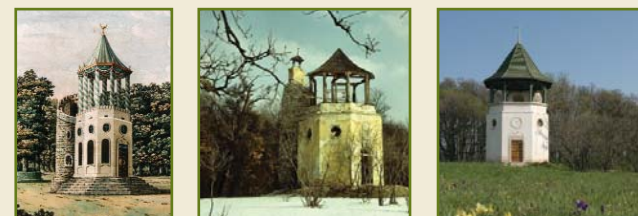


Műemlékvédelem

A természetvédelmi munka mellett Közalapítványunk másik célkitűzése a Vértes térségében található jelentős kulturális értékek, műemlékek megóvása, szükség esetén újjáépítése. Az eredeti formájukban helyreállított létesítmények egykori, illetve mai kor követelményeinek megfelelő újszerű hasznosításával hosszú távú fenntartásukhoz és megőrzésükhöz kívánunk hozzájárulni.

Műemlékvédelmi programunk eddigi legfontosabb eredményei:

- A Geszner-ház felújítása**
A csákvári Esterházy-kastély parkjához egykor hozzátartozó területen álló valamikori vízimalomot, később nyári lakot az 1950-es években széthordták, és a lábánál hullámozó tó feltöltődött, szeméttelpeppé vált. 1996-ban a tavat kitisztítottuk, a házat pedig újjáépítettük.
- A Vadászkápolna újjáépítése**
A csákvári Esterházy-kastély angolparkjának egyik első építménye az Allé-erdőben emelt Török-torony volt. A park többi épületéhez hasonlóan sorsát nem kerülhette el, és az évek során teljesen lepusztult. Felújítását 1998-ban kezdtük meg. A Szent Ferenc öku-menikus kápolnaként felszentelt épület ma családi rendezvények, esküvők, keresztelők romantikus színhelye.
- Az Esterházy uradalom** majorsági épületeinek újjáépítése Fornapusztán.



A Vértesi Natúrpark üzemeltetése

2005-ben alakult meg hazánk első hivatalos - a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény 2004. évi módosításával jogszabályba foglalt - formában kihirdetett natúrparkja, a Vértesi Natúrpark.



Az általunk kezdeményezett, hazánkban egyedülálló térségi együttműködéssel érintett települések önkormányzatai (Bodmér, Bokod, Csákbéreny, Csákvár, Csókakő, Gánt, Mór, Oroszlány, Pátka, Pusztavám, Szár, Szárliget, Tatabánya, Várgesztes, Vértesboglár, Vértes-somló és Zámoly) - egyetértésben a Fejér Megyei és a Komárom-Esztergom Megyei Önkormányzatokkal - az előkészítő munka során felkérték Közalapítványunkat a felmerülő feladatok koordinációjára, valamint a natúrpark irányítására.

A Natúrpark programkínálatának fejlesztése során az alábbi fő témákra kívánjuk - az érintett érdekcsoportok egyetértésével - a hangsúlyt fektetni:

- a meglévő értékekre alapozott egységes turisztikai vonzerőfejlesztés,
- gyalogos, kerékpáros és lovas túraútvonalak, tematikus útvonalak, tanösvények kialakítása, karbantartása,
- erdei iskola bázishelyek, oktatóközpontok kialakítása,
- helyi termékek piacra jutásának elősegítése,
- egységes arculat kialakítása, a települések információs rendszerének fejlesztése, az információs központ fejlesztése,
- a látóvalókat, programokat népszerűsítő kiadványok készítése.

A Vértesi Natúrpark keretén belül kínált saját programjaink hozzájárulnak a Vértesbe érkező látogatók szakszerű tájékoztatásához, a látóvalók színes tárházának bemutatása révén pedig a szabadidő hasznos, tartalmas eltöltéséhez.



Kedves Olvasó! Kérjük, amennyiben a fenti célokkal, programokkal, tevékenységekkel egyetért, és szeretne a Vértes hegység és térségének természeti és kulturális értékeinek védelmébe bekapcsolódni, támogassa tevékenységünket akár személyi jövedelemadója 1%-nak felajánlásával, vagy egyéb formában.

Pro Vértes Természetvédelmi Közalapítvány

8083 Csákvár, Kenderesi u.
Telefon/fax: 06 22 354 420
E-mail: provertes@provertes.hu
www.provertes.hu
www.vertesinaturopark.hu
www.teraholnapert.hu

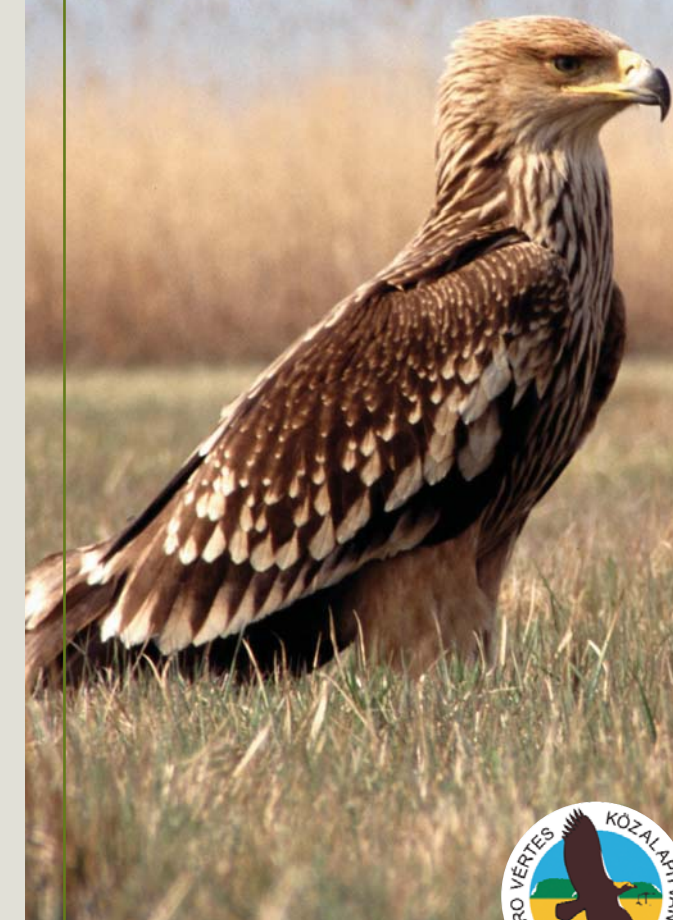
Adószám: 18602487-2-11
Bankszámlaszám:
OTP Bank 11736020-20004501



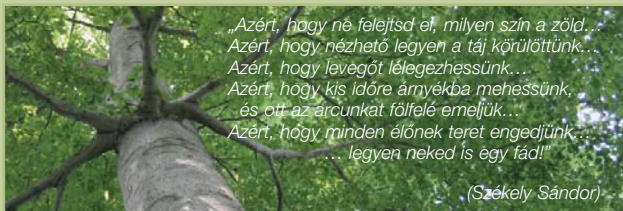
Készült a „Tér a holnapért-Espaces pour demain” francia-magyar biodiverzitásvédelmi program keretében.



PRO VÉRTES TERMÉSZETVÉDELMI KÖZALAPÍTVÁNY



17 év
a Természet szolgálatában...



Kedves Olvasó!

A **Pro Vértes Természetvédelmi Közalapítvány** szerteágazó tevékenységét bemutató kiadványt tartja Ön a kezében. A megalakuláskor kitűzött legfontosabb céljaink, a célok elérése érdekében megkezdett munkáink, valamint a már elért eredményeink rövid ismertetésén keresztül kívánunk átfogó képet nyújtani az ország szívében található Vértes hegység és legtege természet- és kulturális értékeinek védelmében tett tevékenységünkről.

A Közalapítvány jogelődje, a Pro Vértes Természetvédelmi Alapítvány 1991-ben jött létre a Vértesben és környékén jelentkező természetvédelmi feladatok non-profit keretek között történő megoldására. 1994-ben alakult át közalapítvánnyá, 1998 óta pedig kiemelten közhasznú szervezetként működik. Legfőbb célkitűzésünk a megalakuláskor az volt, hogy a rendszerváltással szükségszerűen együtt járó privatizáció veszélyeiből, jogszabályi hiányosságaiából adódó természetvédelmi és kulturálisörökség-védelmi problémákat az állami, önkormányzati és civil feladatok összehangolásával, a helyi társadalom bevonásával oldjuk meg. A sikeres, és egyre biztosabb alapokon nyugvó működésünk eredményeként tevékenységeink köre az elmúlt évek során kiszélesedett, és az alábbi programokat indítottuk újjá és folytatjuk mind a mai napig: **természetvédelmi kezelés; természetgazdálkodás; oktatás, szemléletformálás; ökoturizmus; műemlékvédelem; a Vértesi Natúrpark üzemeltetése.**

Az Alapítvány létrehozásakor nem gondoltuk, hogy a természeti értékek megóvásáért újjá indított közcélú szervezet célkitűzései és tevékenysége mára a Vértes térségének egyik fő fejlesztési iránya lesz, mely szervezeti kereteket is kap az ország első natúrparkjának megalakításával. Reméljük, hogy elképzeléseink valóra válásával, a védett területek megóvásával és újszerű működtetésével sokan szereznek szép és tartós élményeket környékünkön, az itt élők számára pedig egyre bővülő, hosszú távú megélhetést nyújt a Vértes környékének gazdag természeti környezete.



Levente

Viszló Levente
Pro Vértes Természetvédelmi Közalapítvány
Kuratóriumának elnöke

Fajvédelem

Közalapítványunk legrégebben elkezdett programja a madárvédelem, mely elsősorban a veszélyeztetett, fokozottan védett ragadozó madarak (parlagi sas /*Aquila heliaca*/, kerecsensólyom /*Falco cherrug*/) állományának megmentését tűzte ki célul. Erőfeszítéseink sikerességének bizonyítéka, hogy e madarak állománya napjainkra stabilizálódott a térségben, sőt több új fokozottan védett faj is megjelent fészkelőként, mint a rétisas (*Haliaeetus albicilla*) és a vándorsólyom (*Falco peregrinus*). Alkalmazott módszereink között fészkekörzések, téli madáretetések, illetve műfészkek építése szerepelnek. E speciális feladatok mellett a társadalom széles rétegei számára népszerűsítjük a madárvédelem ügyén keresztül a természet megóvására irányuló erőfeszítéseket. Hosszú évek alatt a társadalom legkülönbözőbb korosztályaiból álló téli madáretető hálózatot építettünk ki.

Fészkekörzések

A leglátványosabb, és legtöbb érdeklődőt vonzó fajvédelmi akcióink a kerecsensólymok és a nagytermetű sasfajok védelmére szervezett fészkekörzések voltak. Ezek közvetlen eredménye nemcsak a térségben fészkelő madarak számának öröndetes növekedése volt, hanem számos fiatal középiskolás és egyetemista került általuk közvetlen kapcsolatba a természettel, illetve a legkülönbözőbb természetvédelmi tevékenységekkel.



Műfészkek, mesterséges odúk kihelyezése

A madárvédelmi tevékenység keretén belül műfészkeket is kihelyeztünk sasok, sólymok, baglyok és énekesmadarak számára. E tevékenység jelentősége az, hogy a műfészkekkel olyan területeken segíthetjük elő a madarak fészkelését, ahol biztosítható sikeres szaporodásuk. A más madarak (ragadozók, varjúfélék) fészket elfoglaló kerecsensólymok számára készült műfészkek kihelyezési program innen indult ki és vált országos lefedettségűvé. Emellett a középfejltségű oszlopok szigetelésével történő, a madarak védelmét szolgáló intézkedés is jelentős tevékenységünk. Az odúlakó énekes madarak számára is fontosak a mesterséges odúk, melyek elősegítik egyes megritkult fajok (szalakóta /*Coracias garrulus*/, búbosbanka /*Upupa epops*/) állományának növekedését, valamint mérséklék az odvas fák eltűnése miatti fészkelőhely hiányt (cinegék).

Élőhely-védelem

Fontosnak tekintjük az intenzív mezőgazdaság, az ipari tevékenység és a közlekedés robbanásszerű fejlődésének hatására minimálisra zsugorodott természetes vagy természetközeli környezetünk maradványfoltjainak megőrzését, fenntartását és további pusztításuk megakadályozását.

Természetvédelmi kezelések

A Csikvarisai-réten a Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatósággal közösen végzett élőhely-rekonstrukciók keretében sikerült a vízutánpótlást újra megoldanunk a vízháztartást szabályozó zsiliprendszer kiépítésével. Az árasztásoknak köszönhetően visszatérhettek a tömegesen földön fészkelő parti vízimadarak. A kedvező vízviszonyok eredményeként az országban szinte egyedülálló fészkelő állománya alakult ki a guvatféléknek.

E speciális ökológiai igényű madárcsoport összes hazánkban előforduló faja előfordul itt, ami az élőhelyek változatosságát jelzi. Védelmi tevékenységünk eredményeként, a Zámolyi-medencében nem csak a fajok száma, és állományuk nagysága nőtt, hanem a vonuló vadludak tízezrei telelnek itt alkalmanként, ezzel is jelezve a pozitív változásokat.

Kitartó munkánknek köszönhetően a Vértes hegység és a Zámolyi-medence területe felkerült Európa 400 leghíresebb madárelőhelye, valamint a hazai Natura 2000 területek közé.



Kutatás, monitoring

A Vértes hegység és előterének természeti és kulturális értékeinek megőrzése, fenntartása és széles körben történő megismertetése terén végzett tevékenységeinket különböző kutatásaink eredményeire alapozzuk:

- Juhdöglő-völgyi Erdőrezervátum és a Csikvarisai-rét vegetációtérképezése
- Természetvédelmi kezelésünkben lévő helyi védett területek védetté nyilvánítást megalapozó kutatásai, valamint a Velencei-tó-Vértes Térség komplex élőhely-vizsgálata
- A Vértes és a Zámolyi-medence Natura 2000 területeinek megalapozó kutatásai

2004-ben indítottunk kutatássorozatot gyepterületeinken a kaszálás élővilágra gyakorolt hatásának vizsgálata céljából. A természetgazdálkodás legmegfelelőbb technológiájának kikísérletezéséhez, és annak élővilágra gyakorolt hatásának pontos ismeretéhez megfigyeléseket végzünk a növényállomány és a fészkelő madarak tekintetében.

A folyamatos megfigyelési tevékenységünk (*monitoring*) során a tulajdonunkban, kezelésünkben lévő területek élővilágának változásait, valamint az egyes kezelési módok élővilágra gyakorolt hatását követjük nyomon. A természetgazdálkodási feladatok sikeres folytatásához a területeinken fészkelő madarak állományairól, a fészkelés időbeli állapotáról, a fiókák kirepüléséről nemcsak a szakembereink által gyűjtött adatok, hanem az önkéntesek, valamint a Csikvarisai-rét határán a Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatósággal már 10 éve közösen szervezett madármegfigyelő táborok is hasznos információkkal szolgálnak.

Helyi védett területek létrehozása, kezelése

A magyarországi természetvédelem egyik sajátos szeptetét képviselik a települési önkormányzatok által védetté nyilvánított természeti értékek. Közalapítványunk egyes területek védetté nyilvánítását szorgalmazta a Vértes hegység szűkebb és tágabb környezetében. Valljuk, hogy ezáltal a helyben élők is közelebből megismerhetik lakóhelyük kiemelkedő értékeit, és ezzel párhuzamosan szerepet vállalhatnak azok védelmében. E területeken szakmai segítséget nyújtunk az önkormányzatok jegyzőinek hatósági munkájához.

A védetté nyilvánítás azonban önmagában még nem elegendő, mert az értékek hosszú távú megőrzése csak szakszerűen végzett kezelési tevékenység útján biztosítható. A rendelkezésre álló szaktudásunkkal és eszközeinkkel az alábbi védett területeken látunk el természetvédelmi kezelési feladatokat:

- **Észak-Vértesi Természetvédelmi Terület**
Az ország legnagyobb ilyen típusú védett területét kezdeményezésünkre Tatabánya, Vértesomlói, Várgesztes, Gánt, Szár és Szárliget önkormányzatai 1994-ben alakították ki az állami védettséget élvező Vértesi Tájvédelmi Körzet kiegészítéseként.
- **Burok-völgyi őserdő Természetvédelmi Terület**
Isztimér Önkormányzata 1995-ben nyilvánította védetté az ország talán egyetlen valódi őserdejét.
- **Csákvári Kastélypark Természetvédelmi Terület**, Csákvár, 1993
- **Orondi-legelő Természetvédelmi Terület**, Csákberény, 1998
- **Tóhely-domb Természetvédelmi Terület**, Magyaralmás, 1998



Természetgazdálkodás

Közalapítványunk első legfontosabb célkitűzése a veszélyeztetett élőhelyek megvásárlása volt. E programunk keretén belül közel 600, magánszeméllyel kötött szerződés útján mintegy 2.000 ha nagyságú természeti értékekben igen gazdag élőhelyt vásároltunk meg. A megvásárlással elhárult ugyan a természeti értékekben gazdag területek felaprózódásának veszélye, ugyanakkor tulajdonosként egészen új, víz-, gyepr-, erdő- és vadgazdálkodási feladatokkal kerülünk szembe. A megvásárolt területek nagy része nyílt élőhely (száraz és nedves gyepr-, vizes élőhely, felhagyott szántó), de több, mint 400 ha kiterjedésű erdő is birtokunkban van. A természetgazdálkodási tevékenység folytatásával ezen élőhelyek mind a környék őshonos élővilágának fennmaradását, fejlesztését szolgálják.

Legeltetés extenzív állattartással, őshonos állatokkal

Az első pillanattól kezdve nyilvánvaló volt számunkra, hogy az értékes területeink megőrzése csak hagyományos (extenzív) gazdálkodással történhet. A természetgazdálkodási programmal olyan mintagazdaság létrehozása is célunk volt, amely nem csak a területek észszerű, ökológiai hasznosítását biztosítja, hanem hozzájárul a kapcsolódó népi életformák, szokások, néprajzi értékek fenntartásához és újjáélesztéséhez, valamint a fajtanemesítés szempontjából is értékes ősi háziállat-fajták megőrzéséhez.



Ezért 1997-ben egy kisebb szürkemarha-gulyát vásároltunk, melynek állománya napjainkban már mintegy 450 egyedet számlál. Így 100 év múltán ismét szilaj gulya legelt a Csikvarisai-réten. Legeltetéssel a szárazabb, valamint azon területeink hasznosítása történik, ahol a kaszálás a vízborítás, a madárfészkelés, valamint a fészkelőhelyként szolgáló zombékok kímélése szempontjából sem kívánatos.



Az állattartáshoz szükséges istálló és karámok a Százados-tanyán kaptak helyet. Itt a régi tanyai élőhelyre jellemző fajok (kuvik /*Athene noctua*/, gyöngybagoly /*Tyto alba*/, fehér gólya /*Ciconia ciconia*/, vörös vércse /*Falco tinnunculus*/, búbosbanka /*Upupa epops*/, fecskék) megtelepedését mesterséges kosarakkal, fészkekodúkkal, ládákval segítjük.

A Zámolyi-medencében végzett hagyományos természetgazdálkodás tehát:

- biztosítja a természeti értékek (fajok és élőhelyek) védelmét és fennmaradását;
- e hagyományos tájhasználat fenntartja a biológiai sokféleséget;
- extenzív, külterjes tartással segíti őshonos háziállataink genetikai megőrzését;
- élőhely-rekonstrukciókat és élőhely-fejlesztéseket valósít meg;
- elősegíti az egészséges, magas tápértékű termékek létrejöttét;
- elősegíti az eltűnő életformák, ősi népi mesterségek és az ezekhez kötődő hagyományok felélesztését.

Kaszálás madárbarát módon

Területeink legnagyobb része kaszáló minőségű, ezért rajtuk a viszonylag késői - június végi, júliusi - kaszálás és a sarjúszenának legeltetéssel történő hasznosítása alakult ki. A rendszerváltás előtt a mezőgazdasági üzemek üzemszervezési okokból már júniusban mindenütt lekaszálták a réteket, jelentős károkat okozva az élővilágban. A területek megvásárlásával ezen problémák megoldódtak. Közalapítványunk saját gépeivel, speciális eszközeivel, elhivatott és képzett dolgozóink munkájával úgy és akkor kerül a széna betakarításra, ahogy az élővilág jelenléte, valamint a növényzet állapota engedi.



A több éves természetgazdálkodási tapasztalatainkra alapozott kaszálás a természetgazdálkodási ágazatban:

- a területen végzett madárfogási eredményekkel alátámasztott időpont-meghatározás alapján, a megszokottnál későbbi (június vége - július) időpontban, évente egyszer;
- a frekvenciát, természeti értékekben kiemelten gazdag területeket meghagyva;
- madárbarát kizsároló kaszálási mód, valamint
- maximum 2 m-es vágószélesség és
- láncfüggönyös vadriasztó alkalmazásával;
- természetvédelmi elkötelezettségű, ismeretekkel rendelkező szakszemélyzet kivitelezésével történik.